

โมเดลสมการโครงสร้างความรอบรู้ทางการเงินของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย*

A STRUCTURAL EQUATION MODEL OF FINANCIAL LITERACY AMONG UPPER SECONDARY SCHOOL STUDENTS

อภิชัย ใจจิตร, ณัฐพล แจ่งอักษร*

Apichai Jajit, Natthapol Jaengaksorn*

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เชียงใหม่ ประเทศไทย

Faculty of Education, Chiang Mai University, Chiang Mai, Thailand

*Corresponding author E-mail: natthapol.j@cmu.ac.th

บทคัดย่อ

ความรอบรู้ทางการเงินของนักเรียนเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างพฤติกรรมทางการเงินที่เหมาะสม การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาและตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลเชิงสาเหตุของความรอบรู้ทางการเงินที่พัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์ 2) ศึกษาอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของปัจจัยที่ส่งผลต่อความรอบรู้ทางการเงิน และ 3) พัฒนาวิธีการส่งเสริมความรอบรู้ทางการเงินของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ประชากรวิจัย คือ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) จำนวน 973,953 คน ตัวอย่างวิจัย จำนวน 720 คน ได้มาจากการสุ่มแบบหลายขั้นตอน การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้เครื่องมือแบบสอบถามออนไลน์ และแบบสัมภาษณ์ ผลการวิจัยพบว่า โมเดลเชิงสาเหตุของความรอบรู้ทางการเงินมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ($KMO = 0.848$, Bartlett's test: $p < 0.0009$) โดยมีตัวแปรที่ส่งผลต่อความรอบรู้ทางการเงิน ได้แก่ อิทธิพลทางการเงินจากสังคม (Influence) การจัดการเรียนรู้ของครู (Management) และประสบการณ์ทางการเงินของนักเรียน (Experience) ซึ่งอิทธิพลทางการเงินจากสังคมมีอิทธิพลทั้งทางตรง ($\beta = 0.560$) และทางอ้อมผ่านประสบการณ์ทางการเงิน ($\beta = 0.222$) รวมเป็นอิทธิพลรวม 0.782 ขณะที่ประสบการณ์ทางการเงิน ($\beta = 0.333$) และการจัดการเรียนรู้ของครู ($\beta = 0.415$) มีอิทธิพลทางตรงอย่างมีนัยสำคัญ และวิธีการส่งเสริมพัฒนาความรอบรู้ทางการเงินมี 6 วิธี ได้แก่ 1) การจัดกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับประสบการณ์จริง 2) การมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน 3) การใช้เทคโนโลยีและสื่อที่น่าสนใจ 4) การสร้างวัฒนธรรมโรงเรียนที่ส่งเสริมพฤติกรรมทางการเงินที่ดี 5) การเชื่อมโยงกับแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียน และ 6) การติดตามและสะท้อนพฤติกรรมทางการเงินอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: โมเดลสมการโครงสร้าง, ความรอบรู้ทางการเงิน, นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

Abstract

Financial literacy is a critical foundation for shaping appropriate financial behaviors. This study is a survey research with the objective of 1) Developing and validating a causal model of financial literacy against empirical data, 2) Examine the direct and indirect effects of key factors influencing financial literacy, and 3) Propose methods to enhance financial literacy among upper

secondary school students. The research population consisted of 973,953 students under the Office of the Basic Education Commission (OBEC), with a sample of 720 students selected through multistage random sampling. Data were collected using online questionnaires and interviews. The results showed that the proposed causal model fit well with the empirical data ($KMO = 0.848$, Bartlett's test: $p < 0.0009$). Significant predictors of financial literacy included social financial influence, teachers' learning management, and students' financial experience. Social financial influence exerted direct and indirect effects ($\beta = 0.560$) via financial experience ($\beta = 0.222$), yielding a total effect of 0.782. Financial experience ($\beta = 0.333$) and teachers' learning management ($\beta = 0.415$) also had significant direct effects. Based on these findings, six strategies for promoting financial literacy were recommended: 1) Organizing activities grounded in real-life experiences, 2) Fostering family and community participation, 3) Incorporating technology and engaging media, 4) Cultivating a school culture that supports sound financial practices, 5) Connecting classroom learning with external resources, and 6) Implementing continuous monitoring and feedback on financial behaviors.

Keywords: Structural Equation Model, Financial Literacy, Upper Secondary School Students

บทนำ

ปัจจุบันประเทศไทยกำลังเผชิญกับความท้าทายทางเศรษฐกิจและสังคมด้านต่าง ๆ อาทิ หนี้ครัวเรือนที่อยู่ในระดับสูง สังคมไทยจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ในปี 2564 ประกอบกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด - 19 ผนวกกับมีภาวะสงครามระหว่างรัสเซียกับยูเครน ส่งผลให้มีการลดการผลิตน้ำมันและถ่านหินทำให้เกิดภาวะพลังงานขาดแคลน ราคาน้ำมันในตลาดโลกปรับตัวสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากข่าวที่เผยแพร่ในหลายประเทศ หลายประเทศประสบภาวะเงินเฟ้อ และเงินฝืดในเวลาเดียวกัน ดอกเบี้ยปรับขึ้นสินค้านี้มีราคาแพง ปัญหาการว่างงาน ส่งผลให้ประชาชนที่ขาดการวางแผนทางการเงิน ประสบภาวะความเครียด (สำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม, 2565) จากภาวะปัญหาเศรษฐกิจดังกล่าว การเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจต่างหลังไหลออกมาในสื่อต่าง ๆ มีนักวิชาการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับวงการศึกษาดูเห็นความสำคัญของการปรับหลักสูตรและเตรียมการที่จะพัฒนาการเรียนรู้เพื่อช่วยให้นักเรียนเตรียมความพร้อมเข้าสู่การใช้ชีวิตในโลกยุคเศรษฐกิจที่กำลังทวีปัญหา ทำให้ต้องมีการเปลี่ยนแปลงเนื้อหาสาระตามหลักสูตรควบคู่ไปกับการพัฒนาทักษะใหม่ ๆ ที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 สารวิชาที่มีความสำคัญแต่ไม่เพียงพอสำหรับการเรียนรู้เพื่อมีชีวิตในโลกยุคศตวรรษที่ 21 ซึ่งความรู้ทางการเงินเป็นหนึ่งในทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ที่เกิดจากการบูรณาการสาระวิชาหลักโดยสอดแทรกทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในยุคปัจจุบัน (ประกายแก้ว ไกรสงคราม และ สุรศักดิ์ เก้าเอี้ยน, 2564); (Lyons, A. C., 2006); (Sawatzki, C. M. & Sullivan, P. A., 2017)

ความรู้ทางการเงิน ของนักเรียนมีผลมาจากหลากหลายปัจจัยตั้งแต่ภูมิหลังของนักเรียนเอง การจัดการเรียนการสอนของครูด้านการเงิน ประสบการณ์ทางการเงินของนักเรียน รวมถึง อิทธิพลทางสังคมทางการเงิน โดยปัจจัยทางด้านภูมิหลัง พบว่า นักเรียนที่มี เพศ ระดับชั้นที่เรียน รายได้ของครอบครัว ระดับการศึกษาของครอบครัว ที่แตกต่างกันจะส่งผลต่อความรู้ทางการเงิน (Lusardi, A., 2008); (ปริญทร์ ทองเผือก, 2562) ประสบการณ์ทางการเงินของนักเรียน ส่งผลโดยตรงกับความรู้ทางการเงิน จากงานวิจัยพบว่า การที่นักเรียนได้มีการจัดการการเงินของตนเอง เข้าถึงสื่อทางด้านการเงิน และได้ทำธุรกรรมการเงินผ่านระบบดิจิทัล ทำให้นักเรียนมีความรู้ทางการเงินมากขึ้น (Moreno-Herrero, D. et al., 2018); (Swiecka, B. et al., 2020); (กมลชนก สกนธวัฒน์, 2562)

ทั้งอิทธิพลทางสังคมเป็นสิ่งที่ทำให้ความรอบรู้ทางการเงินของนักเรียนเปลี่ยนแปลง ดูได้จากการที่ครอบครัวของนักเรียน พ่อและแม่ ได้มีการพูดคุยเรื่องการเงินกับนักเรียน กระแสแฟชั่นจากเพื่อน รวมถึงความแตกต่างของที่ตั้งของสถานศึกษา โดยนักเรียนในเขตเมือง จะมีความรอบรู้ทางการเงินสูงกว่านักเรียนเขตนอกเมือง เนื่องจากโรงเรียนได้รับการสนับสนุนทางการศึกษามากกว่า สภาพสังคมเป็นศูนย์การค้า การลงทุน สำหรับการจัดการเรียนการสอนของครูส่งผลต่อความรอบรู้ทางการเงินของนักเรียน ซึ่งประกอบด้วย เนื้อหาที่ใช้สอน วิธีและเทคนิคการสอน สื่อการสอน แหล่งเรียนรู้ทางการเงิน (Moreno-Herrero, D. et al., 2018); (OECD, 2018); (ธีรยุทธ พิริยะอารยะกุล, 2562)

ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาถึงการพัฒนาวิธีการส่งเสริมความรอบรู้ทางการเงินของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย เนื่องจากการเรียนรู้ในสถานศึกษา มีระบบการจัดการเรียนรู้ที่ผ่านการพัฒนาขึ้นเป็นหลักสูตร มีกระบวนการส่งต่อไปถึงการจัดการเรียนรู้ในห้องเรียน การเรียนรู้ในสถานศึกษาจึงเป็นบริบทสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมความรอบรู้ทางการเงินให้แก่ นักเรียน (OECD, 2018) การศึกษาครั้งนี้มุ่งเน้นการพัฒนาเครื่องมือที่มีคุณภาพเพื่อใช้ในการวัดความรอบรู้ทางการเงินของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายอย่างเหมาะสมและมีมาตรฐาน ผลการวิจัยที่ได้คาดว่าจะนำไปสู่การสร้างโมเดลความรอบรู้ทางการเงินที่สามารถอธิบายองค์ประกอบและปัจจัยที่เกี่ยวข้องได้อย่างครอบคลุมและเป็นระบบ ซึ่งจะช่วยให้เห็นถึงระดับความพร้อมด้านการเงินของนักเรียนในบริบทปัจจุบัน ข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ได้ยังสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อกำหนดนโยบายทางการศึกษา การวางแผนหลักสูตร และการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่มุ่งส่งเสริมความรอบรู้ทางการเงินอย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนเป็นแนวทางให้ครู ผู้บริหารสถานศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถพัฒนาแนวทางการจัดการเรียนรู้และกิจกรรมเสริมต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและสภาพสังคมได้อย่างเหมาะสม โดยท้ายที่สุดแล้วงานวิจัยนี้จะมีส่วนสำคัญในการเสริมสร้างพฤติกรรมทางการเงินที่เหมาะสม และช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตและความมั่นคงทางการเงินของนักเรียนในระยะยาว และประการสำคัญปัญหาความรอบรู้ทางการเงินของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ยังคงเป็นประเด็นที่น่ากังวล เนื่องจากนักเรียนจำนวนไม่น้อยยังขาดความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการบริหารจัดการทางการเงิน การวางแผนการใช้จ่าย การออม และการตัดสินใจทางการเงินที่เหมาะสม ปรากฏการณ์ดังกล่าวส่งผลให้เกิดพฤติกรรมทางการเงินที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงของสังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งอาจนำไปสู่ปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมในระยะยาว ทั้งในระดับบุคคลและครอบครัว ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและพัฒนาวิธีการส่งเสริมความรอบรู้ทางการเงินของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อสร้างแนวทางการยกระดับทักษะ ความรู้ และทัศนคติทางการเงินที่เหมาะสม อันจะช่วยเสริมสร้างความมั่นคงทางการเงินและคุณภาพชีวิตของนักเรียนให้ดียิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. พัฒนาและตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลเชิงสาเหตุของความรอบรู้ทางการเงินของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่พัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์
2. ศึกษาอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของปัจจัยที่ส่งผลต่อความรอบรู้ทางการเงินของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย
3. พัฒนาวิธีการส่งเสริมความรอบรู้ทางการเงินของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจที่มีการเก็บข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาและตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลเชิงสาเหตุของความรอบรู้ทางการเงินของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่พัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ศึกษาอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของปัจจัยที่ส่งผลต่อ

ความรู้ทางการเงินของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ด้วยการวิเคราะห์สมการโครงสร้าง (SEM) และพัฒนาวิธีการส่งเสริมความรู้ทางการเงินของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา เป็นการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อสังเคราะห์เป็นโมเดลความรู้ทางการเงินของนักเรียน มีรายละเอียดของวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

ระยะที่ 1 พัฒนาและตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลเชิงสาเหตุและผลของความรู้ทางการเงินของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ด้วยการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (SEM) เก็บข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถาม จากตัวอย่างนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 - 6 จำนวน 720 คน

ระยะที่ 2 พัฒนารูปแบบการส่งเสริมความรู้ทางการเงินของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากแบบสัมภาษณ์ เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านความรู้ทางการเงินของนักเรียน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ประชากรและตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 - 6 จำนวน 973,953 คน โดยตัวอย่างมีจำนวน 720 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบหลายขั้นตอน โดยกำหนดนักเรียนเป็นหน่วยตัวอย่างการสุ่ม (Unit of Sampling) เริ่มจากการสุ่มเลือกเขตพื้นที่การศึกษา จากนั้นสุ่มเลือกโรงเรียนในแต่ละเขตพื้นที่ที่กำหนด แล้วจึงทำการสุ่มห้องเรียนหรือนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 - 6 ตามลำดับ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยระยะที่ 1 ประกอบด้วย แบบสอบถามความรู้ทางการเงิน ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ จะใช้แบบสอบถาม ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ตอน เพื่อวัดความรู้ทางการเงินของนักเรียน และเพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลความรู้ทางการเงินกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยมีรายละเอียดขั้นตอนการพัฒนาเครื่องมือโดยกำหนดกรอบแนวคิดและองค์ประกอบจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วสร้างข้อคำถามตามตัวบ่งชี้ที่ได้ จากนั้นนำร่างแบบสอบถามให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา ซึ่งมีค่า IOC มากกว่า 0.50 ทุกข้อคำถาม และปรับปรุงตามข้อเสนอแนะ ก่อนนำไปทดลองใช้กับกลุ่มที่ใกล้เคียงกับตัวอย่างจริงเพื่อพิจารณาความเที่ยงจากค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคอยู่ระหว่าง 0.708 - 0.980 และระยะที่ 2 แบบสัมภาษณ์วิธีการส่งเสริมความรู้ทางการเงินของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ตรวจสอบความสอดคล้องจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ผลการวิจัย

1. ผลการพัฒนาและตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลเชิงสาเหตุของความรู้ทางการเงินของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่พัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์ พบว่า

เบื้องต้นการตรวจสอบค่าสหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้ในโมเดลวิจัยตัวแปรสังเกตได้ในโมเดลวิจัยมีทั้งหมด 12 ตัว ได้แก่ พฤติกรรมทางการเงิน (Behavior) ทศคติทางการเงิน (Attitude) การจัดการการเงินส่วนบุคคล (Experience1) การเข้าถึงสื่อทางการเงิน (Experience2) การทำธุรกรรมทางการเงินผ่านระบบดิจิทัล (Experience3) อิทธิพลจากเพื่อน (Friends) อิทธิพลจากครอบครัว (Family) อิทธิพลจากโรงเรียน (School) เนื้อหาที่สอน (Know1) เทคนิคการสอน (Know2) สื่อการสอนทางการเงิน (Know3) และแหล่งการเรียนรู้ทางการเงิน (Know4) ส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์กันทางบวกในระดับต่ำถึงสูง คือ ตั้งแต่ 0.098 ถึง 0.726 สำหรับตัวแปรแฝงประสบการณ์ทางการเงินของนักเรียน (Experience) ประกอบด้วย ตัวแปรสังเกตได้ การจัดการการเงินส่วนบุคคล (Experience1) การเข้าถึงสื่อทางการเงิน (Experience2) การทำธุรกรรมทางการเงินผ่านระบบดิจิทัล

(Experience3) พบว่า ตัวแปรสังเกตได้ทุกตัวมีความสัมพันธ์ทางบวกใน ระดับปานกลางถึงสูง ($r = 0.556 - 0.726$) โดยการจัดการใช้จ่ายส่วนบุคคลสัมพันธ์กับการเข้าถึงสื่อทางด้านการเงินมากที่สุดในระดับสูง ($r = 0.726$) ตัวแปรแฝงการจัดการเรียนรู้ด้านการเงินของครู (Management) ซึ่งมีตัวแปรสังเกตได้ ประกอบด้วย เนื้อหาที่สอน (Know1) เทคนิคการสอน (Know2) สื่อการสอนทางการเงิน (Know3) และแหล่งการเรียนรู้ทางการเงิน (Know4) พบว่า ตัวแปรสังเกตได้ทุกตัวมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูง ($r = 0.707 - 0.837$) โดยตัวแปรเนื้อหาที่สอน (Know1) สัมพันธ์กับเทคนิคการสอน (Know2) มากที่สุดในระดับสูง ($r = 0.837$) นอกจากนั้น คือ ตัวแปรแฝงอิทธิพลทางการเงินจากสังคม (Influence) ประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้ อิทธิพลจากเพื่อน (Friends) อิทธิพลจากครอบครัว (Family) และอิทธิพลจากโรงเรียน (School) พบว่า ตัวแปรสังเกตได้ทุกตัวมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลาง ($r = 0.440 - 0.605$) และตัวแปรแฝงความรู้ทางการเงิน (Knowledge) พฤติกรรมทางการเงิน (Behavior) และทัศนคติทางการเงิน (Attitude) มีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูง ($r = 0.709$) ผลการทดสอบค่า Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) พบว่า มีค่าเท่ากับ 0.848 และเมทริกซ์ สหสัมพันธ์ไม่เป็นเมทริกซ์เอกลักษณะ (Bartlett's test of sphericity approx. chi-Square = 6249.920, df = 55, $p < 0.0009$) แสดงว่า ข้อมูลตัวแปรสังเกตได้ในโมเดลวิจัยเหมาะสมในการวิเคราะห์องค์ประกอบ

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ค่าน้ำหนักองค์ประกอบของตัวแปรสังเกตได้ จำแนกตามตัวแปรแฝง

			Estimate	S.E.	C.R.	P	R ²
Experience	←	Influence	0.666	0.100	10.051	< 0.0009	0.443
Knowledge	←	Experience	0.333	0.042	6.425	< 0.0009	0.110
Knowledge	←	Influence	0.560	0.085	8.054	< 0.0009	0.314
Knowledge	←	Management	0.415	0.023	12.748	< 0.0009	0.172
Behavior	←	Knowledge	1.036				1.074
Attitude	←	Knowledge	0.684	0.042	18.901	< 0.0009	0.468
School	←	Influence	0.567				0.519
Family	←	Influence	0.721	0.073	15.727	< 0.0009	0.322
Friends	←	Influence	0.623	0.064	15.451	< 0.0009	0.388
Experience1	←	Experience	0.893	0.039	22.228	< 0.0009	0.797
Experience2	←	Experience	0.812				0.659
Experience3	←	Experience	0.684	0.039	19.829	< 0.0009	0.468
Know1	←	Management	0.906				0.821
Know2	←	Management	0.927	0.023	42.120	< 0.0009	0.859
Know3	←	Management	0.878	0.023	37.022	< 0.0009	0.771
Know4	←	Management	0.852	0.029	32.346	< 0.0009	0.726

จากตารางที่ 1 สรุปได้ว่า เมื่อวิเคราะห์ค่าอิทธิพล พบว่า การจัดการเรียนรู้ด้านการเงินของครู (Management) ($\beta = .0415$) ประสบการณ์ทางการเงินของนักเรียน (Experience) ($\beta = .0333$) และตัวแปรแฝงอิทธิพลทางการเงินจากสังคม (Influence) ($\beta = .0560$) มีอิทธิพลต่อความรู้ทางการเงิน (Knowledge) อย่างมีนัยสำคัญที่ P-value < 0.0009 และ อิทธิพลทางการเงินจากสังคม(Influence) ($\beta = .0666$) มีอิทธิพลต่อประสบการณ์ทางการเงินของนักเรียน (Experience) อย่างมีนัยสำคัญที่ P-value < 0.0009

2. ผลการศึกษาอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของปัจจัยที่ส่งผลต่อความรู้ทางการเงินของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย พบว่า

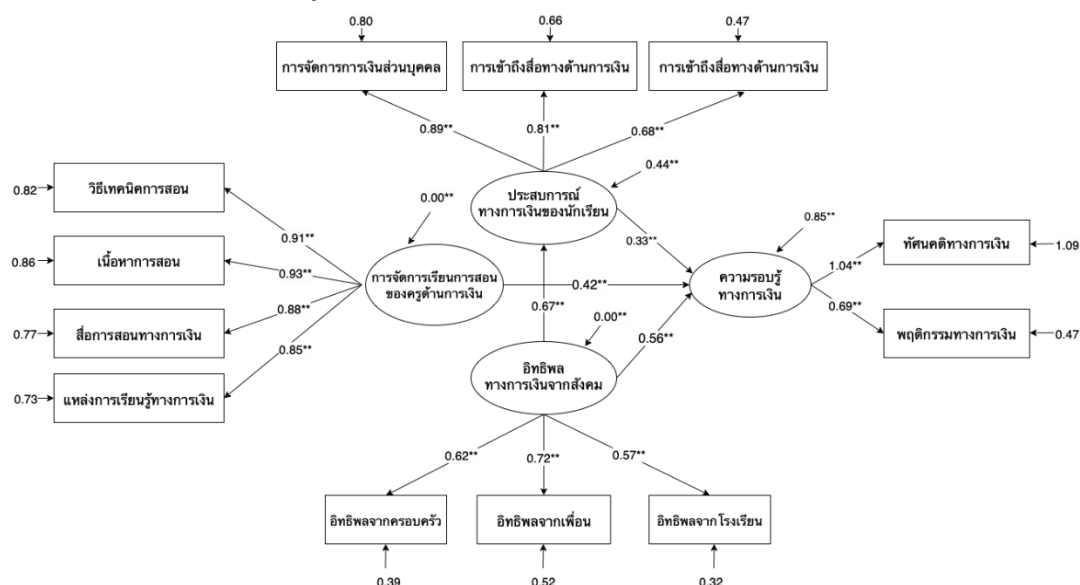
ตัวแปรแฝงอิทธิพลทางการเงินจากสังคม (Influence) มีอิทธิพลต่อความรู้ทางการเงิน (Knowledge) ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยอิทธิพลทางตรงมีค่าเท่ากับ 0.560 อิทธิพลทางอ้อมมีค่าเท่ากับ 0.222 ค่าอิทธิพลรวมคือ 0.782 รายละเอียดดังตารางที่ 2 และภาพที่ 1

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์อิทธิพลของตัวแปรในโมเดลวิจัย

ตัวแปร	ค่าอิทธิพล	P-value	ค่าอิทธิพลรวม
อิทธิพลทางตรง (Direct effect)			
Experience → Knowledge	0.333	< 0.0009	0.333
Influence → Knowledge	0.560	< 0.0009	0.560
Management → Knowledge	0.415	< 0.0009	0.415
Influence → Experience	0.666	< 0.0009	0.666
อิทธิพลทางอ้อม (Indirect effect)			
Influence → Experience → Knowledge	0.222	< 0.0009	0.782

จากตารางที่ 2 แสดงผลการวิเคราะห์อิทธิพลของตัวแปรในโมเดลเชิงสาเหตุของความรอบรู้ทางการเงินของนักเรียน โดยแบ่งออกเป็นอิทธิพลทางตรง (Direct Effect) และอิทธิพลทางอ้อม (Indirect Effect) ซึ่งผลการวิเคราะห์พบว่า ตัวแปร ประสบการณ์ทางการเงินของนักเรียน (Experience) ส่งผลโดยตรงต่อความรู้ทางการเงิน (Knowledge) โดยมีค่าอิทธิพลเท่ากับ 0.333 และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $p < 0.0009$ เช่นเดียวกับ อิทธิพลจากสังคม (Influence) ซึ่งมีผลโดยตรงต่อความรู้ทางการเงินสูงที่สุด โดยมีค่าอิทธิพลเท่ากับ 0.560 ขณะที่ การจัดการเรียนรู้ของครู (Management) ก็ส่งผลโดยตรงในระดับที่มีนัยสำคัญเช่นกัน โดยมีค่าอิทธิพลเท่ากับ 0.415

ทั้งยังพบว่า อิทธิพลจากสังคม (Influence) ส่งผลโดยตรงต่อ Experience ด้วยค่าอิทธิพลเท่ากับ 0.666 และเมื่อพิจารณาอิทธิพลจากสังคม (Influence) ต่อความรู้ทางการเงิน (Knowledge) ผ่านประสบการณ์ทางการเงินของนักเรียน (Experience) พบว่า มีค่าเท่ากับ 0.222 ซึ่งมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่งผลให้อิทธิพลรวมของอิทธิพลจากสังคม (Influence) ต่อความรู้ทางการเงิน (Knowledge) มีค่าเท่ากับ 0.782 แสดงให้เห็นว่าอิทธิพลจากสังคมไม่เพียงแต่ส่งผลโดยตรงต่อความรู้ทางการเงินของนักเรียน แต่ยังมีผลผ่านประสบการณ์ทางการเงินอีกด้วย

ภาพที่ 1 โมเดลสมการโครงสร้างความรู้ทางการเงินของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

3. ผลการพัฒนาวิธีการส่งเสริมความรอบรู้ทางการเงินของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า วิธีการส่งเสริม 6 วิธีหลัก ดังนี้

3.1 ออกแบบกิจกรรมทั้งในและนอกห้องเรียนเกี่ยวกับบทบาทของประสบการณ์จริงในการสร้างความเข้าใจทางการเงิน ผู้ทรงคุณวุฒิให้ความเห็นตรงกันว่า นักเรียนจะเข้าใจแนวคิดทางการเงินได้ดีขึ้นหากได้เรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติ เช่น การจัดกิจกรรมจำลองการใช้จ่าย การบริหารงบประมาณกิจกรรมในโรงเรียน หรือการเปิดพื้นที่ให้นักเรียนทำโครงการธุรกิจย่อยจริง แนวคิดนี้นำไปสู่ข้อเสนอในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งในและนอกห้องเรียนที่ให้นักเรียนรับบทบาทจริง เช่น ผู้จัดการประชุมคน เจ้าของบริษัทจำลอง เทรย์ฝึกชั้นเรียน เป็นต้น เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ผ่านสถานการณ์ที่สัมพันธ์กับชีวิตจริง

3.2 ผลักดันการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชนในการหล่อหลอมพฤติกรรมทางการเงิน ด้วยการออกแบบกิจกรรมที่ส่งเสริมทั้งนักเรียนและผู้ปกครองให้เรียนรู้การเงินของครอบครัว เนื่องจากพฤติกรรมทางการเงินของนักเรียนได้รับอิทธิพลอย่างมากจากครอบครัว โดยเฉพาะการใช้จ่ายประจำวัน การออม และทัศนคติเรื่องหนี้สิน การออกแบบกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับครอบครัว เช่น การบ้านเกี่ยวกับการทำบัญชีรายจ่ายครอบครัว การสัมภาษณ์ผู้ปกครองเรื่องนิสัยการใช้จ่ายเงิน หรือกิจกรรมที่สามารถเข้าร่วมได้ทั้งครอบครัว

3.3 การใช้เทคโนโลยีและสื่อสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ให้กับนักเรียนผ่านสื่อที่น่าสนใจ โรงเรียนควรใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและสื่อออนไลน์เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างแรงจูงใจให้กับนักเรียน โดยเฉพาะการสร้างสื่อด้วยตนเอง เช่น วิดีโอ TikTok ให้ความรู้ด้านการเงิน หรือการเล่นเกมจำลองเศรษฐกิจ ซึ่งช่วยให้นักเรียนเรียนรู้ได้โดยไม่รู้ตัว ภาครัฐควรสนับสนุนให้โรงเรียนส่งเสริมการใช้สื่อที่สอดคล้องกับความต้องการของคนรุ่นใหม่ควบคู่กับกระบวนการสะท้อนผลการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่ได้รับ

3.4 การสร้างวัฒนธรรมโรงเรียนที่เอื้อต่อพฤติกรรมทางการเงินที่ดี มีข้อเสนอให้โรงเรียนกำหนดแนวทางส่งเสริมพฤติกรรมทางการเงินในระดับนโยบาย การกำหนดบทบาททางการเงินในกิจกรรมโรงเรียน หรือการมีระบบธนาคารนักเรียนเพื่อสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ตลอดทั้งโรงเรียน

3.5 ส่งเสริมการเชื่อมโยงกับแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียน โรงเรียนควรเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ออกไปสัมผัสกับแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียน จากผู้เชี่ยวชาญของสถาบันการเงิน เพื่อเรียนรู้และเปิดรับประสบการณ์นอกห้องเรียน

3.6 การติดตามและสะท้อนพฤติกรรมทางการเงินอย่างเป็นระบบ ให้คำแนะนำและช่วยเหลือนักเรียน และเก็บข้อมูลพฤติกรรมทางการเงินของนักเรียนในระยะยาว เช่น การสะสมพฤติกรรมดีด้านการออม การจัดทำ Portfolio การใช้จ่ายเงิน หรือกิจกรรมไฮสคูลที่ให้สะท้อนพฤติกรรมการเงินรายสัปดาห์

อภิปรายผล

1. ความสอดคล้องของโมเดลเชิงสาเหตุกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ผลการวิเคราะห์ พบว่า โมเดลเชิงสาเหตุที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์อย่างมีนัยสำคัญ ($KMO = 0.848$, Bartlett's test: $p < 0.0009$) แสดงถึงความเหมาะสมของโมเดลในการอธิบายความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างของตัวแปรที่เกี่ยวข้องความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตหลายคู่มีค่าค่อนข้างสูง เช่น การจัดการการเงินส่วนบุคคล (Experience1) กับการเข้าถึงสื่อทางการเงิน (Experience2) ($r = 0.726$) และ เทคนิคการสอน (Know2) กับเนื้อหาที่สอน (Know1) ($r = 0.837$) บ่งชี้ว่าความรู้ทางการเงินควรเชื่อมโยงเนื้อหาเกี่ยวกับวิธีการอย่างเหมาะสม เนื่องจากจะนักเรียนจะได้เห็นและคุ้นเคยกับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดจากการเงิน ทั้งนี้ สอดคล้องกับแนวคิดของ Bandura, A. ที่เห็นว่าความรู้ทางการเงินควรถูกบูรณาการกับการเรียนรู้ที่เน้นประสบการณ์และบริบทของผู้เรียน นอกจากนี้ โครงสร้างของโมเดลยังสะท้อนการเรียนรู้จากการปฏิบัติได้อย่างชัดเจน (Bandura, A., 1986) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าทักษะทางการเงินไม่ได้เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ในห้องเรียนเพียงลำพัง แต่เป็นผลจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อมทางสังคม

2. อิทธิพลของปัจจัยต่าง ๆ ต่อความรู้ทางการเงินผลการวิเคราะห์โมเดล พบว่า อิทธิพลจากสังคม (Influence) มีอิทธิพลทางตรงต่อความรู้ทางการเงิน ($\beta = 0.560$) และทางอ้อมผ่านประสบการณ์ทางการเงิน ($\beta = 0.222$) รวมเป็นอิทธิพลรวม 0.782 ซึ่งเป็นค่าที่สูงที่สุดในโมเดล สะท้อนถึงบทบาทสำคัญของครอบครัว เพื่อน และบริบทสังคมในการหล่อหลอมพฤติกรรมทางการเงินของเยาวชน โดยเฉพาะครอบครัวซึ่งเป็นตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักสูงสุดในกลุ่มอิทธิพลจากสังคม Influence ($r = 0.721$) สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Lusardi, A. ที่พบว่า การสื่อสารเรื่องการเงินในครอบครัวมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมทางการเงินในระยะยาว ขณะเดียวกัน การจัดการเรียนรู้ของครู (Management) ก็มีอิทธิพลทางตรงอย่างมีนัยสำคัญ ($\beta = 0.415$) และเน้นย้ำว่าการเรียนรู้ทางการเงินในช่วงวัยเรียนส่งผลต่อความสามารถในการวางแผนและการตัดสินใจทางการเงินในอนาคต (Lusardi, A., 2008) ประสบการณ์ทางการเงิน (Experience) แม้จะมีอิทธิพลทางตรงในระดับปานกลาง ($\beta = 0.333$) แต่ทำหน้าที่เป็นตัวกลางที่เชื่อมโยงอิทธิพลจากสังคมไปสู่ผลลัพธ์ทางพฤติกรรมอย่างมีนัยสำคัญ

3. ผลการพัฒนาวิธีการส่งเสริมความรู้ทางการเงินของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายจากการสัมภาษณ์ สะท้อนให้เห็นว่า การสร้างความรอบรู้ทางการเงินควรดำเนินการอย่างเป็นระบบ โดยเชื่อมโยงทั้งประสบการณ์ตรง การมีส่วนร่วมของครอบครัว ชุมชน และการใช้เทคโนโลยีร่วมกับบริบทโรงเรียน แนวทางที่เสนอ ประกอบด้วย การจัดกิจกรรมที่ให้นักเรียนได้ฝึกคิดและปฏิบัติจริงในสถานการณ์จำลอง เช่น การบริหารงบประมาณหรือโครงการธุรกิจ ซึ่งช่วยกระตุ้นการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง (Experiential Learning) ควบคู่ไปกับการสร้างบทบาทของครอบครัวและชุมชนในการปลูกฝังนิสัยทางการเงินในชีวิตประจำวันสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องความมั่นใจเกินจริงในความรู้ทางการเงิน และการแสวงหาค่าปรึกษาทางการเงิน ของ Porto, N. & Xiao, J. J. การใช้เทคโนโลยีและสื่อดิจิทัลที่สอดคล้องกับพฤติกรรมของนักเรียนยุคใหม่ยังช่วยกระตุ้นความสนใจและการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Porto, N. & Xiao, J. J., 2016) ขณะเดียวกันการสร้างวัฒนธรรมโรงเรียนที่สนับสนุนพฤติกรรมทางการเงิน เช่น การตั้งธนาคารโรงเรียน หรือบทบาทนักเรียนในกิจกรรมการเงินของโรงเรียน ช่วยหล่อหลอมค่านิยมในระดับองค์กร การเปิดโอกาสให้นักเรียนเชื่อมโยงกับแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียน เช่น ธนาคารหรือภาคธุรกิจ ยังช่วยขยายขอบเขตความรู้ให้กว้างขึ้น และสุดท้าย การติดตามและสะท้อนพฤติกรรมทางการเงินอย่างต่อเนื่องผ่าน portfolio หรือกิจกรรมโฮมรูม ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้แบบมีเป้าหมายและพัฒนาความรับผิดชอบในระยะยาว ทั้งนี้ แนวทางทั้งหมดสอดคล้องกับโมเดลเชิงสาเหตุที่แสดงให้เห็นว่าความรู้ทางการเงินไม่ได้เกิดจากการเรียนรู้เชิงทฤษฎีเพียงอย่างเดียว แต่ต้องอาศัยการบูรณาการทั้งจากบริบทของโรงเรียน ครอบครัว และประสบการณ์ของผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวม

สรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยพบว่า โมเดลเชิงสาเหตุของความรู้ทางการเงินมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (KMO = 0.848, Bartlett's Test: $p < 0.0009$, GFI = 0.998, CFI = 0.999, RMSEA = 0.031, AGFI = 0.972) โดยมีตัวแปรแฝงที่สำคัญ ได้แก่ อิทธิพลทางการเงินจากสังคม (Influence) ประสบการณ์ทางการเงินของนักเรียน (Experience) และการจัดการเรียนรู้ของครู (Management) ซึ่งล้วนมีอิทธิพลต่อความรู้ทางการเงิน (Knowledge) อย่างมีนัยสำคัญทาง นอกจากนี้ ผลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิได้เสนอวิธีการส่งเสริมความรู้ทางการเงินที่ครอบคลุมทั้งบริบทในและนอกห้องเรียน จำนวน 6 วิธี ได้แก่ 1) การออกแบบกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับประสบการณ์จริงของผู้เรียน 2) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชนในการสร้างพฤติกรรมทางการเงิน 3) การใช้เทคโนโลยีและสื่อสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ 4) การสร้างวัฒนธรรมโรงเรียนที่ส่งเสริมพฤติกรรมทางการเงินที่ดี 5) การเชื่อมโยงกับแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียน เช่น ธนาคารหรือหน่วยงานการเงิน และ 6) การติดตามและสะท้อนพฤติกรรมทางการเงินของผู้เรียนอย่างเป็นระบบ จากผลการวิจัยดังกล่าว จึงนำไปสู่ข้อเสนอแนะ

ในสองด้านหลัก ได้แก่ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป โดยเสนอแนะให้ขยายกลุ่มตัวอย่างให้ครอบคลุมหลากหลายระดับชั้น เช่น นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นหรือนิสิตนักศึกษา เพื่อศึกษาเปรียบเทียบพัฒนาการของพฤติกรรมทางการเงินและระดับความรู้ในแต่ละช่วงวัย อีกทั้งควรพัฒนาเครื่องมือวัดที่สามารถประเมินพฤติกรรมจริงของผู้เรียนได้ในระยะยาว เช่น การติดตามพฤติกรรมการใช้จ่ายหรือการออม ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้ ควรนำแนวทางการส่งเสริมที่ได้จากการวิจัยไปพัฒนาเป็นกิจกรรมหรือโปรแกรมการเรียนรู้เพื่อตรวจสอบประสิทธิผลเชิงทดลองอย่างเป็นระบบ และข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย เห็นควรให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการออกแบบกิจกรรมหรือพัฒนาหลักสูตรที่ส่งเสริมความรู้ทางการเงิน โดยคำนึงถึงความยืดหยุ่น ทันสมัย และเอื้อต่อการมีส่วนร่วมของผู้เรียน ครอบครัว ชุมชน และแหล่งเรียนรู้นอกระบบอย่างบูรณาการ

เอกสารอ้างอิง

- กมลชนก สกนธวัฒน์. (2562). การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ทางเศรษฐศาสตร์โดยใช้แนวคิดการเรียนรู้แบบจากทัศน์เป็นฐาน เพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้การเงินของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น. ในวิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธีรยุทธ พิริยะอารยะกุล. (2562). การพัฒนาต้นแบบที่เหมาะสมในการส่งเสริมความรู้ด้านการเงินของนิสิตนักศึกษาระดับปริญญาบัณฑิต: การประยุกต์ใช้โมสต์และสมาร์ท. ในดุชนิพนธ์ครุศาสตร์ดุชนิพนธ์ สาขาวิธีวิทยาการวิจัยการศึกษา. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประกายแก้ว ไกรสงคราม และสุรศักดิ์ เก้าเอี้ยน. (2564). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความฉลาดรู้ทางการเงินของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย: การวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างพหุระดับ. วารสารวิชาการและวิจัยมหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, 12(3), 27-40.
- ปรินทร์ ทองเผือก. (2562). ผลการจัดการเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์โดยใช้เกมจำลองสถานการณ์ที่มีต่อการรู้เรื่องการเงินของ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม. (2565). รายงานภาวะเศรษฐกิจอุตสาหกรรมไทย ไตรมาสที่ 3/2565. เรียกใช้เมื่อ 16 สิงหาคม 2566 จาก <https://shorturl.asia/OfcEv>
- Bandura, A. (1986). Social foundations of thought and action: A social cognitive theory. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.
- Lusardi, A. (2008). Financial literacy: An essential tool for informed consumer choice. Retrieved May 5, 2024, from <https://www.nber.org/papers/w14084>
- Lyons, A. C. (2006). Translating financial education into behavior change for low-income populations. Journal of Financial Counseling and Planning, 17(2), 27-45.
- Moreno-Herrero, D. et al. (2018). Factors that influence the level of financial literacy among young people: The role of parental engagement and students' experiences with money matters. Children and Youth Services Review, 95, 334-351. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2018.10.042>
- OECD. (2018). G20/OECD INFE policy guidance: Digitalisation and financial literacy. Retrieved May 24, 2024, from <https://shorturl.asia/B1WLo>

- Porto, N. & Xiao, J. J. (2016). Financial Literacy Overconfidence and Financial Advice Seeking. *Journal of Financial Service Professionals*, 70(4), 109-267.
- Sawatzki, C. M. & Sullivan, P. A. (2017). Teachers' Perceptions of Financial Literacy and the Implications for Professional Learning. *Australian Journal of Teacher Education*, 42(5), 51-65.
- Swiecka, B. et al. (2020). Financial literacy: The case of Poland. *Sustainability*, 12(2), 110-123.